Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (seitsmes koda)

27. aprill 2023 *

Eelotsusetaotlus – Sotsiaalpoliitika – Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel – Direktiiv 2000/78/EÜ – Vanuse alusel diskrimineerimise keeld – Vanaduspension – Riigisisesed õigusnormid, mis näevad ette, et vanaduspensioniõigusi käsitlevate riigisiseste õigusaktide alusel varem soodsamas olukorras olnud ametnike kategooria võrdsustatakse tagasiulatuvalt varem samade õigusaktide alusel ebasoodsamas olukorras olnud ametnike kategooriaga

Kohtuasjas C-681/21,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Verwaltungsgerichtshofi (Austria kõrgeim halduskohus) 11. oktoobri 2021. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 11. novembril 2021, menetluses

Versicherungsanstalt öffentlich Bediensteter, Eisenbahnen und Bergbau (BVAEB)

versus

BB,

EUROOPA KOHUS (seitsmes koda),

koosseisus: koja president M. L. Arastey Sahún (ettekandja), kohtunikud N. Wahl ja J. Passer,

kohtujurist: T. Ćapeta,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– BB, esindaja: *Rechtsanwalt* M. Riedl,

– Austria valitsus, esindajad: A. Posch, J. Schmoll ja F. Werni,

– Euroopa Komisjon, esindajad: B.-R. Killmann ja D. Martin,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79), artiklit 2 lõiget 1 ja lõike 2 punkti a ning artikli 6 lõiget 1.

2 Taotlus on esitatud Versicherungsanstalt öffentlich Bediensteter, Eisenbahnen und Bergbau (BVAEB) (avalike teenistujate, raudtee- ja kaevandustöötajate kindlustusasutus, Austria (edaspidi „BVAEB“)) ja BB vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab BB vanaduspensioni suuruse kindlaksmääramist.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3 Direktiivi 2000/78 artiklis 1 „Eesmärk“ on ette nähtud:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada üldine raamistik, et võidelda usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.“

4 Direktiivi artiklis 2 „Diskrimineerimise mõiste“ on sätestatud:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „võrdse kohtlemise põhimõte“, et ei esine otsest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi artiklis 1 nimetatud põhjusel.

2. Lõike 1 kohaldamisel:

a) peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras;

b) peetakse kaudseks diskrimineerimiseks seda, kui väliselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab konkreetse usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumusega isikud teistega võrreldes ebasoodsamasse olukorda, välja arvatud juhul, kui:
   i) kõnealusel sättel, kriteeriumil või taval on objektiivselt põhjendatav õigustatud eesmärk ja selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud […]

[…]“.

5 Direktiivi artikli 3 „Reguleerimisala“ lõike 1 punktis c on sätestatud:

„Ühendusele antud pädevuse piires kohaldatakse käesolevat direktiivi kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all on:

[…]

c) töö saamise ja töö tingimused, kaasa arvatud töölt vabastamine ja töötasu“.

6 Direktiivi artikkel 6 „Vanuse alusel erineva kohtlemise õigustatus“ sätestab:

„1. Olenemata artikli 2 lõikest 2 võivad liikmesriigid ette näha, et erinevat kohtlemist vanuse alusel ei peeta diskrimineerimiseks, kui sellel on siseriikliku õigusega objektiivselt ja mõistlikult põhjendatud, tööhõivepoliitikat, tööturgu ja kutseõpet hõlmav õigustatud eesmärk ning kui selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud.

[…]

2. Olenemata artikli 2 lõikest 2 võivad liikmesriigid ette näha, et vanusepiiride kehtestamist kutsealaste sotsiaalkindlustuskavade pensioni- või invaliidsushüvitiste saamiseks, sealhulgas töötajatele või töötajate rühmadele või kategooriatele eri vanusepiiride kehtestamist nende kavade raames, ning vanusekategooriate kasutamist kindlustusstatistikas ei peeta vanuseliseks diskrimineerimiseks, kui sellest ei tulene soolist diskrimineerimist.“

7 Direktiivi 2000/78 artikli 9 „Õiguste kaitse“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et igaühel, kes leiab, et teda on võrdse kohtlemise põhimõtte eiramise tõttu koheldud õigusvastaselt, oleks võimalik kasutada käesolevast direktiivist tulenevate kohustuste täitmiseks ettenähtud haldus- või kohtumenetlust, kaasa arvatud lepitusmenetlust, isegi juhul, kui see töösuhe, millega väidetav diskrimineerimine kaasnes, on lõppenud.“

8 Direktiivi artikkel 16 „Vastavus“ näeb ette:

„Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et tagada:

a) kõikide võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus olevate õigusnormide tühistamine;

b) lepingutes või kollektiivlepingutes, ettevõtete sisekorraeeskirjades või vabakutseliste ning töötajate ja tööandjate organisatsioonide tegevust reguleerivates eeskirjades sisalduvate võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus olevate sätete kehtetuks tunnistamine või luba need kehtetuks tunnistada või neid muuta.“

Austria õigus

9 15. detsembri 2004. aasta üldist pensioniseadust (Allgemeines Pensionsgesetz) (*BGBl.* I, 142/2004) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „APG“) kohaldatakse ametnikele, kes on sündinud alates 1. jaanuarist 1955.

10 Föderaalametnike, nende ülalpidamisel olevate isikute ja pereliikmete pensioniõigusi käsitleva 18. novembri 1965. aasta föderaalseaduse (1965. aasta pensioniseadus) (Bundesgesetz über die Pensionsansprüche der Bundesbeamten, ihrer Hinterbliebenen und Angehörigen (Pensionsgesetz 1965) (*BGBl.* 340/1965)) (edaspidi „PG 1965“) 30. detsembri 2010. aasta seadusest (*BGBl.* I, 111/2010) tulenevas redaktsioonis (edaspidi „PG 2010“) oli § 39 „Alusetult saadud hüvitiste tagasimaksmine“ lõikes 1 sätestatud:

„Alusetult saadud hüvitised (enammakse) tuleb juhul, kui need ei ole saadud heauskselt, riigile tagasi maksta.“

11 PG 2010 § 41 oli sõnastatud järgmiselt:

„(1) Käesoleva föderaalseaduse muudatused, mis ei muuda selle seaduse alusel makstavate hüvitiste suurust ega nende hüvitiste saamise tingimusi, on kohaldatavad ka isikute suhtes, kellel on seaduse jõustumise kuupäeval õigus saada igakuiseid rahalisi hüvitisi käesoleva seaduse alusel. Hüvitiste arvutamise eeskirjade või hüvitise saamise tingimuste muudatusi kohaldatakse isikute suhtes, kellel on muudatuste jõustumise kuupäeval õigus saada käesoleva föderaalseaduse alusel hüvitisi, üksnes juhul, kui see on sõnaselgelt sätestatud.

(2) Käesoleva seaduse alusel makstavaid vanadus- ja toitjakaotuspensione, välja arvatud §-s 26 ette nähtud lisahüvitist, tuleb korrigeerida samal ajal ja samas ulatuses kui riiklikust pensionikindlusskeemist makstavaid pensione,

1) kui pensioniõigus on juba tekkinud enne kõnealuse aasta 1. jaanuari või

2) kui need tulenevad vanaduspensionist, millele on tekkinud õigus enne kõnealuse aasta 1. jaanuari.

Erandina esimesest lausest tehakse vanaduspensioni esimene korrigeerimine alles alates pensioniõiguse tekkimise aastale järgneva teise kalendriaasta 1. jaanuarist.

(3) [9. septembri 1955. aasta üldise sotsiaalkindlustusseaduse (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz) (*BGBl.* 189/1955) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „ASVG“)] § 634 lõikes 12 kalendriaastaks 2010 sätestatud pensionide korrigeerimise meetodit kohaldatakse enne 1. jaanuari 1955 sündinud ametnike puhul, kes olid 31. detsembril 2006 teenistuses, nende vanaduspensioni või vanaduspensionist tuleneva toitjakaotuspensioni kolmel esimesel korrigeerimisel, kui vastava kalendriaasta kohta ei kehti ASVG § 108h lõikest 1 erinev kord.“

12 PG 1965 § 41 lõige 3, mida on muudetud 22. detsembri 2018. aasta teise seadusega avalikku teenistust käsitlevate seaduste muutmise kohta (2. Dienstrechts-Novelle 2018) (*BGBl.* I, 102/2018) (edaspidi „PG 2018“), sätestab:

„ASVG § 634 lõikes 12 kalendriaastaks 2010 sätestatud pensionide korrigeerimise meetodit kohaldatakse enne 1. jaanuari 1955 sündinud ametnike puhul, kes olid 31. detsembril 2006 teenistuses, ning nende ametnike puhul, kelle suhtes kohaldatakse § 99 lõiget 6, nende vanaduspensioni või vanaduspensionist tuleneva toitjakaotuspensioni kolmel esimesel korrigeerimisel, kui vastava kalendriaasta kohta ei kehti ASVG § 108h lõikest 1 erinev kord.“

13 PG 1965 § 99 „Alternatiivne arvutus“ 27. detsembri 2013. aasta seadusest (*BGBl.* I, 210/2013) tulenevas redaktsioonis (edaspidi „PG 2013“) oli sõnastatud järgmiselt:

„(1) XIII jagu kohaldatakse üksnes pärast 31. detsembrit 1954 ja enne 1. jaanuari 1976 sündinud ametnike suhtes, kes on enne 1. jaanuari 2005 asunud Austria riigi avalik-õiguslikku teenistusse ja kes olid 31. detsembril 2004 teenistuses.

(2) Ametnikul on õigus saada käesoleva seaduse sätete kohaselt arvutatud vanaduspensioni või pensionile jäänud professoritele makstavat pensioni üksnes ulatuses, mis vastab käesoleva seaduse §-s 7 või § 90 lõikes 1 nimetatud protsendimäärale, mis tuleneb kuni 31. detsembrini 2004 kogutud kogu pensioniõiguslikust teenistusstaažist.

(3) Lisaks vanaduspensionile või pensionile jäänud professoritele makstavale pensionile on ametnikul õigus saada pensioni [APG] sätete ning selle seaduse § 6 lõike 3 ja § 15 lõike 2 alusel nende 31. detsembril 2013 kehtinud redaktsioonis. [APG] § 15 ja § 16 lõige 5 ei kuulu kohaldamisele. [Selle seaduse] alusel makstakse pensioni ulatuses, mis vastab 100% lõikes 2 nimetatud protsendimäära erinevusele.

(4) Vastavalt §-le 9 täiendavalt juurde arvestatud perioode ei võeta lõigete 2, 3 ega 6 kohaldamisel arvesse. Arvessevõetavate perioodide puhul on määrava tähtsusega arvessevõetava perioodi tegelik pikkus.

(5) Ametniku kogupension koosneb lõike 2 alusel makstavast proportsionaalsest pensionist ja lõike 3 alusel makstavast proportsionaalsest pensionist.

(6) Alternatiivset arvutust ei ole vaja teha, kui alates 1. jaanuarist 2005 arvestatav kogu pensioniõiguslik teenistusstaaž moodustab kogu pensioniõiguslikust teenistusstaažist vähem kui 5% või on lühem kui 36 kuud. Sel juhul arvutatakse pensionisumma käesoleva föderaalseaduse sätete alusel, jättes kõrvale käesoleva jao sätted.“

14 ASVG § 634 lõikes 12 on 23. mai 2013. aasta seadusest (*BGBl.* I, 81/2013) tulenevas redaktsioonis sätestatud:

„Erandina § 108h lõike 1 esimesest lausest korrigeerib sotsiaalkindlustuse ja tarbijakaitse liiduminister § 108 lõikes 5 viidatud määruses kalendriaastate 2009 ja 2010 puhul pensione nii, et

1) pensionid, mis ei ületa 60% §-s 45 ette nähtud sissemaksete maksimumbaasist, korrutatakse kalendriaasta 2009 puhul teguriga 1,034 ja kalendriaasta 2010 puhul korrigeerimisteguriga ning

2) kõiki muid pensione suurendatakse kindlaksmääratud summa võrra, mis vastab suurendamisele, mis tuleneb 60 protsendile §-s 45 ette nähtud sissemaksete maksimumbaasist kalendriaastal 2009 teguri 1,034 kohaldamisest ja kalendriaastal 2010 korrigeerimisteguri kohaldamisest.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

15 BB on sündinud 1946. aastal ja jäi 31. detsembril 2011 avaliku teenistuse vanaduspensionile.

16 BVAEB määras 9. mai 2012. aasta otsusega tema vanaduspensioni brutosummaks 3079,57 eurot kuus.

17 Alates 1. jaanuarist 2014 korrigeeriti BB vanaduspensioni ja seda suurendati vastavalt PG 2010 § 41 lõikele 2 igakuise brutosummani 3128,84 eurot.

18 BB vaidlustas BVAEB-le saadetud 20. mai 2015. aasta kirjas PG 2010 § 41 lõike 3 kohaldamise tema 2015. aasta vanaduspensioni summa suurendamisele ja nõudis, et otsusega määrataks kindlaks selle vanaduspensioni brutosumma, mida tal oli õigus alates 1. jaanuarist 2015 saada, ning et makstaks välja talle võlgnetav pensionisumma. BB väitis sellega seoses eelkõige, et kõnealuse sätte kohaldamine on vastuolus direktiivi 2000/78 artikliga 2, sest see seab vanemad ametnikud (kes on sündinud enne 1. jaanuari 1955) vanaduspensionide suurendamisel ebasoodsamasse olukorda võrreldes nooremate ametnikega (kes on sündinud alates 1. jaanuarist 1955).

19 BVAEB määras 24. juuni 2015. aasta otsusega PG 2010 § 41 lõigete 1, 2 ja 3 alusel BB vanaduspensioni brutosummaks 3176,27 eurot kuus alates 1. jaanuarist 2015. Ta tuvastas sellega seoses, et tegemist ei ole vanuse alusel diskrimineerimisega direktiivi 2000/78 artikli 2 tähenduses, sest alates 1. jaanuarist 1955 sündinud ametnike suhtes kohaldatakse PG 2013 §-s 99 ette nähtud „alternatiivse arvutuse“ süsteemi, mille kohaselt määratakse nende vanaduspensioni suurus enne 2005. aastat täitunud kindlustusperioodide puhul kindlaks PG 1965 alusel ja alates 2005. aastast täitunud kindlustusperioodide puhul APG alusel, võttes arvesse täitunud teenistusperioode, et seda summat vastavalt korrigeerida.

20 Bundesverwaltungsgericht (föderaalne halduskohus, Austria) jättis 19. augusti 2016. aasta otsusega BB kaebuse BVAEB 24. juuni 2015. aasta otsuse peale rahuldamata põhjendusel, et pensionide korrigeerimise ülemmäär, mis on ette nähtud PG 2010 § 41 lõikes 3 ja mida kohaldatakse üksnes enne 1. jaanuari 1955 sündinud ametnike suhtes, on direktiiviga 2000/78 kooskõlas. Erinev kohtlemine on põhjendatud, sest alates 1. jaanuarist 1955 sündinud ametnike vanaduspensioni kindlaksmääramisel rakendatakse alternatiivset arvutust, mis on neile ebasoodsam.

21 Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus) tühistas nimetatud kohtuotsuse BB kassatsioonkaebuse alusel 25. oktoobri 2017. aasta otsusega ja otsustas saata kohtuasja tagasi Bundesverwaltungsgerichtile (föderaalne halduskohus) põhjendusega, et PG 2010 § 41 lõige 3 kujutab endast enne 1. jaanuari 1955 sündinud ametnike otsest põhjendamatut diskrimineerimist vanuse alusel, sest „alternatiivne arvutus“ ei ole kohaldatav kõikidele pärast 31. detsembrit 1954 sündinud ametnikele, sealhulgas ametnikele, kelle pensioniõigusliku staaži kogukestus alates 1. jaanuarist 2005 moodustab kogu pensioniõiguslikust teenistusstaažist vähem kui 5% või on lühem kui 36 kuud, nagu on ette nähtud PG 2013 § 99 lõikes 6.

22 Verwaltungsgerichtshof (kõrgeim halduskohus) märkis nimelt, et PG 2010 § 41 lõike 3 ja PG 2013 § 99 lõigete 1 ja 6 kohaselt oli olemas kolm pensionile jäänud ametnike kategooriat, kellest igaühe suhtes kehtis erinev vanaduspensionide korrigeerimise süsteem: esimene kategooria, kuhu kuulusid enne 1. jaanuari 1955 sündinud ametnikud, kelle pensionide korrigeerimisel pidi PG 2010 § 41 lõike 3 kohaselt olema esimesel kolmel aastal ülemmäär; teine kategooria, mille hulka kuulusid alates 1. jaanuarist 1955 sündinud ametnikud, kelle puhul tuli PG 2013 § 99 lõike 1 kohaselt teha alternatiivne arvutus, ja kolmas kategooria, mis hõlmas samuti alates

1. jaanuarist 1955 sündinud ametnikke, kuid kelle puhul ei olnud PG 2013 § 99 lõike 6 kohaselt vaja pensioni korrigeerimisel kohaldada ülemmäära ega alternatiivset arvutust (edaspidi „kolmas kategooria“).

23 Bundesverwaltungsgericht (föderaalne halduskohus) rahuldas käesoleva kohtuotsuse punktis 20 nimetatud BB kaebuse 9. oktoobri 2018. aasta asendusotsusega (*Ersatzerkenntnis*), leides, et BB-l oli alates 1. jaanuarist 2015 õigus igakuisele vanaduspensionile brutosummas 3182,03 eurot ja pensionivõlgnevuse hüvitamisele, kuna PG 2010 § 41 lõike 3 kohaldamine põhikohtuasjas kõne all olevale vanaduspensionile oli direktiivi 2000/78 artikliga 2 vastuolus.

24 PG 2018-ga muudeti PG 2010 § 41 lõiget 3 tagasiulatuvalt alates 1. jaanuarist 2011. Lisades tagasiulatuvalt ametnikud, kelle suhtes kohaldatakse PG 2013 § 99 lõiget 6, PG 2018 § 41 lõike 3 kohaldamisalasse, oli PG 1965 uue redaktsiooni eesmärk kaotada kolmas kategooria, hõlmates selle kategooria käesoleva kohtuotsuse punktis 22 nimetatud esimese kategooriaga, millele kohaldatakse vanaduspensionide korrigeerimisel ajutiselt ülemmäära.

25 BVAEB esitas Bundesverwaltungsgerichti (föderaalne halduskohus) 9. oktoobri 2018. aasta asendusotsuse (*Ersatzerkenntnis*) peale kassatsioonkaebuse Verwaltungsgerichtshofile (Austria kõrgeim halduskohus), kes jättis selle 30. aprilli 2019. aasta otsusega vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata.

26 BB esitas 17. juulil 2019 uue taotluse, mida lahendades leidis BVAEB 25. juuli 2019. aasta otsuses, et BB-l on õigus igakuisele vanaduspensionile brutosummas 3176,27 eurot alates 1. jaanuarist 2015, 3211,26 eurot alates 1. jaanuarist 2016, 3236,95 eurot alates 1. jaanuarist 2017, 3288,74 eurot alates 1. jaanuarist 2018 ja 3354,52 eurot alates 1. jaanuarist 2019, sest PG 2018 § 41 lõikega 3 on tagasiulatuvalt lõpetatud diskrimineeriv olukord, mille esinemise tuvastas Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus) käesoleva kohtuotsuse punktis 21 viidatud 25. oktoobri 2017. aasta kohtuotsusega. Nimetatud sätte alusel kohaldatakse vanaduspensioni korrigeerimisel ülemmäära ka PG 2013 § 99 lõike 6 kohaldamisalasse kuuluvate ametnike suhtes, kes olid varem sellest korrigeerimisest vabastatud. Lisaks leidis BVAEB, et BB peab riigile tagasi maksma 84,24 euro suuruse vanaduspensioni enammakse ajavahemiku eest 2019. aasta jaanuarist kuni augustini, kuid 2018. aasta detsembrile eelnenud ajavahemikul sai BB pensioni enammakseid heas usus.

27 Bundesverwaltungsgericht (föderaalne halduskohus), kelle poole BB uuesti pöördus, rahuldas 23. juuni 2020. aasta kohtuotsusega kaebuse, mille BB oli eelmises punktis nimetatud otsuse peale esitanud, ning märkis põhjenduseks, et PG 2018 § 41 lõige 3 on direktiivi 2000/78 artikliga 2 endiselt vastuolus. Nimelt ei muutnud PG 2018 alusel tehtud seadusemuudatus enne 1. jaanuari 1955 sündinud ametnike olukorda, kes olid jätkuvalt ebasoodsamas olukorras, mistõttu jätkus vanuse alusel diskrimineerimine. Arvestades jõustunud kohtuotsust, jättis nimetatud kohus selle kaebuse 2015. aastat puudutavas osas siiski rahuldamata. Seetõttu otsustas ta, et BB-l oli õigus igakuisele vanaduspensionile brutosummas 3217,02 eurot kuus alates 1. jaanuarist 2016, 3242,76 eurot alates 1. jaanuarist 2017, 3294,64 eurot alates 1. jaanuarist 2018, 3360,53 eurot alates 1. jaanuarist 2019 ja 3421,02 eurot alates 1. jaanuarist 2020, mis ei kujutanud endast enammakset.

28 BVAEB esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Verwaltungsgerichtshofile (Austria kõrgeim halduskohus).

29 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on kahtlusi seoses sellega, kas õiguskindluse põhimõttega on kooskõlas PG 2018 § 41 lõige 3, millega võrdsustati nende ametnike kategooria, kes varem olid riigisiseste õigusaktide kohaselt vanaduspensioniõigustega seoses soodsamas olukorras (edaspidi „varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooria“), varem samasuguste õigusaktide alusel ebasoodsamas olukorras olnud ametnike kategooriaga (edaspidi „varem ebasoodsamas olukorras olnud isikute kategooria“).

30 Lisaks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus ühelt poolt teada, kas nimetatud säte on kooskõlas Euroopa Kohtu praktikast, eelkõige 7. oktoobri 2019. aasta kohtuotsusest Safeway (C-171/18, EU:C:2019:839, punktid 34 ja 41 ning seal viidatud kohtupraktika) tuleneva kohustusega viivitamata ja täielikult kõrvaldada tuvastatud diskrimineerimine ning keeluga kaotada varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooria eelised tagasiulatuvalt. Teiselt poolt soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas seda kohtupraktikat on võimalik üle kanda põhikohtuasjas käsitletavale olukorrale.

31 Vajadus tagada varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooria omandatud õiguste ja õiguspärase ootuse kaitse tuleneb vanuse alusel diskrimineerimist käsitlevast Euroopa Kohtu praktikast, eelkõige 8. mai 2019. aasta kohtuotsusest Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375, punkt 49). Ent käesoleval juhul ei ole PG 2018 § 41 lõikega 3 kaitstud just need õigused, mille on omandanud varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooria.

32 Euroopa Kohus on 28. jaanuari 2015. aasta kohtuotsuses Starjakob (C-417/13, EU:C:2015:38, punkt 49) küll otsustanud, et kõikidel vanuse alusel diskrimineerimise juhtudel ei ole tingimata vaja maksta rahalist hüvitist, mis vastaks saadud summade erinevusele olenevalt sellest, kas diskrimineerimist esines või mitte. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on siiski tekkinud küsimus, kas see kohtupraktika on üle kantav sellistele asjaoludele, nagu on kõne all põhikohtuasjas, sest erinevalt põhikohtuasjas käsitletavast olukorrast säilisid nimetatud kohtuotsuse aluseks olnud kohtuasjas õigused, mille olid omandanud varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuulunud ametnikud.

33 Igal juhul ei ole Euroopa Kohus veel võtnud seisukohta küsimuses, kas liidu õigusega on kooskõlas see, kui riigisisese sätte tagasiulatuva jõuga muudatus asetab varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooria lõppkokkuvõttes võrdsesse olukorda varem ebasoodsamas olukorras olnud isikute kategooriaga, kõrvaldades asjaolu, mis tõi kaasa erineva kohtlemise, mistõttu ei ole varem vanuse alusel diskrimineeritud isikutel õigust nõuda rahalist hüvitist.

34 Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab, et õigus tõhusale õiguskaitsevahendile on tagatud nii Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 esimese lõiguga kui ka direktiiviga 2000/78, mille artiklis 9 on sätestatud, et liikmesriigid tagavad, et igaühel, kes leiab, et teda on diskrimineerimise tõttu koheldud õigusvastaselt, oleks võimalik oma õigusi kaitsta. Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kaotaks aga igasuguse toime, kui liidu õigusega kooskõlas olevaks peetakse sellist riigisiseste õigusnormide muutmist, mis võimaldab tagasiulatuvalt kõrvaldada vanuse alusel diskrimineerimise, ilma et diskrimineeritud isikutele oleks tagatud võimalust saada rahalist hüvitist nende rahaliste õiguste eest, mis nad oleksid saanud kõnealuse diskrimineerimise puudumisel.

35 Neil asjaoludel otsustas Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas [direktiivi 2000/78] artikli 2 lõiget 1 ja lõike 2 punkti a ning artikli 6 lõiget 1 ja õiguskindluse, seniste eeliste säilitamise ja liidu õiguse tõhususe põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised riigisisesed õigusnormid – nagu on kõne all põhikohtuasjas –, mille kohaselt ei ole varem soodsamas olukorras olnud ametnike rühmal tagasiulatuvalt enam õigust pensionide korrigeerimise tulemusel arvutatud pensionisummale ja mis avaldab sel viisil (varem soodsamas olukorras olnud isikute eeliste tagasiulatuv kõrvaldamine, koheldes neid nüüd samamoodi nagu varem ebasoodsamas olukorras olnud isikuid) sellist mõju, et ka varem ebasoodsamas olukorras olnud ametnike rühmal ei ole (enam) õigust pensionide korrigeerimise tulemusel ette nähtud pensionisummale, millele viimati nimetatud rühmal oleks olnud õigus kohtus juba (korduvalt) tuvastatud vanuse alusel diskrimineerimise tõttu, kuna liidu õigusega vastuolus olev riigisisene õigusnorm jäetakse varem soodsamas olukorras olnud isikutega võrdse kohtlemise eesmärgil kohaldamata?“

Menetlus Euroopa Kohtus

36 Euroopa Kohtu presidendi 5. juuli 2022. aasta otsusega paluti eelotsusetaotluse esitanud kohtul eelotsusetaotluse sisu silmas pidades täpsustada, mil viisil täpselt on põhikohtuasja lahendamiseks tarvilik Euroopa Kohtu vastus esitatud küsimusele, mis põhineb eeldusel, et kõnealuseid riigisiseseid õigusnorme kohaldatakse tagasiulatuvalt.

37 Eelotsusetaotluse esitanud kohus vastas sellele teabepalvele Euroopa Kohtusse 8. septembril 2022 saabunud 2. septembri 2022. aasta kirjaga, korrates kõigepealt põhjendusi, mis näitasid, et eelotsusetaotlus on põhikohtuasja lahendamiseks asjakohane. Seejärel väitis ta esiteks, et tal tuleb põhikohtuasjas kindlaks teha, kas vanaduspensioni summa, mille Bundesverwaltungsgericht (föderaalne halduskohus) määras BB-le tasumisele kuuluvaks ühelt poolt aastate 2015–2018 eest ja teiselt poolt alates 1. jaanuarist 2019, on kohaldatavate riigisiseste õigusnormidega kooskõlas, võttes arvesse liidu õigust. Nimetatud kohus rõhutas teiseks, et põhikohtuasi puudutab seega eelkõige maksmisele kuuluva vanaduspensioni summa kindlaksmääramist, mitte küsimust, kas minevikus alusetult saadud hüvitiste tagasimaksmist oleks tulnud nõuda või mitte. Ta pidas seetõttu vajalikuks kolmandaks täpsustada, et juhul, kui Euroopa Kohus peaks leidma, et selline riigisisene õigusnorm nagu PG 2018 § 41 lõige 3 ei ole liidu õigusega vastuolus, oleks BB-le makstava vanaduspensioni summa liiga suur ja järelikult õigusvastane, mis toob seega kaasa kõnealuse pensioni korrigeerimise. Sellega seoses tõdes nimetatud kohus neljandaks, et selline korrigeerimine toimub sõltumata sellest, kas BB peab maksma minevikus alusetult saadud hüvitised vajaduse korral tagasi või võib ta need heausksusele tuginedes säilitada. Viiendaks märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et alusetult saadud hüvitiste võimaliku tagasinõudmise küsimus tekib üksnes juhul, kui on tuvastatud PG 2018 § 41 lõike 3 kohaldatavus. Kuuendaks järeldas see kohus, et isegi kui kõnealuste õigusnormide tagasiulatuv jõud realiseerub 1. jaanuarist 2019 alanud ajavahemiku osas, on nende õigusnormide kooskõla liidu õigusega jätkuvalt otsustava tähtsusega, et teada, milline on kohaldatav õiguslik alus, mis võimaldab kindlaks määrata BB vanaduspensioni summa ja iga-aastase korrigeerimise nii minevikus kui ka tulevikus, sõltumata alusetult saadud hüvitiste võimalikust tagasinõudmisest.

Eelotsuse küsimuse analüüs

38 Oma küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2000/78 artikli 2 lõiget 1 ja lõike 2 punkti a ning artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis näevad vanuse alusel diskrimineerimise lõpetamiseks ette varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuuluvate ametnike vanaduspensioniskeemi tagasiulatuvalt võrdsustamise varem ebasoodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuuluvate ametnike vanaduspensioniskeemiga.

39 Kõigepealt tuleb märkida, et eelotsusetaotlusest nähtub, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus põhineb eeldusel, et esiteks kujutas PG 2010 § 41 lõige 3 endast enne 1. jaanuari 1955. aastat sündinud ametnike otsest vanuselist diskrimineerimist ja teiseks võttis liikmesriigi seadusandja PG 2018 § 41 lõike 3 vastu vanuse alusel diskrimineerimise kõrvaldamiseks. Euroopa Kohus analüüsib esitatud küsimust üksnes sellest eeldusest lähtudes.

40 Sellele küsimusele vastamiseks olgu esmalt meenutatud, et nii direktiivi 2000/78 pealkirjast ja preambulist kui ka sisust ja eesmärgist ilmneb, et sellega soovitakse kehtestada üldine raamistik kõikide isikute võrdse kohtlemise tagamiseks „töö saamisel ja kutsealale pääsemisel“, pakkudes neile tõhusat kaitset diskrimineerimise eest mõnel direktiivi artiklis 1 nimetatud põhjustest, mille hulka kuulub vanus (3. juuni 2021. aasta kohtuotsus Ministero della Giustizia (notarid), C-914/19, EU:C:2021:430, punkt 21 ja seal viidatud kohtupraktika).

41 Lisaks nähtub direktiivi artikli 3 lõike 1 punktist c, et seda direktiivi kohaldatakse liidule antud pädevuse piires „kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes“, kui kõne all on „töö saamise ja töö tingimused, kaasa arvatud töölt vabastamine ja töötasu“.

42 Veel olgu rõhutatud, et direktiivi 2000/78 artikli 2 lõikest 1 koostoimes artikliga 1 tuleneb, et võrdse kohtlemise põhimõte selle direktiivi tähenduses nõuab eelkõige, et ei esineks mingit otsest ega kaudset diskrimineerimist vanuse alusel. Nimetatud direktiivi artikli 2 lõike 2 punktis a on täpsustatud, et artikli 2 lõike 1 kohaldamisel peetakse otseseks diskrimineerimiseks muu hulgas seda, kui ükskõik millisel sama direktiivi artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini kui teist inimest samalaadses olukorras.

43 Olenemata direktiivi 2000/78 artikli 2 lõikest 2 võivad liikmesriigid direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt ette näha, et erinevat kohtlemist vanuse alusel ei peeta diskrimineerimiseks, kui sellel on siseriikliku õigusega objektiivselt ja mõistlikult põhjendatud, tööhõivepoliitikat, tööturgu ja kutseõpet hõlmav õigustatud eesmärk ning kui selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud.

44 Sellega seoses tuleb märkida, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast nähtub, et juhul, kui on tuvastatud liidu õigusega vastuolus olev diskrimineerimine, ja kuni ei ole vastu võetud võrdset kohtlemist taastavaid meetmeid, saab võrdsuse põhimõtte järgimine olla tagatud üksnes seeläbi, et ebasoodsamasse olukorda seatud gruppi kuuluvatele isikutele antakse samad eelised, mis on soodustatud gruppi kuuluvatel isikutel. Ebasoodsamas olukorras olevad isikud tuleb seada samasse olukorda kui soodsamas olukorras olevad isikud (22. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus Cresco Investigation, C-193/17, EU:C:2019:43, punkt 79 ja seal viidatud kohtupraktika).

45 Järelikult oleks eesmärgiga tagada töötingimuste võrdsustamine ning õiguskindluse põhimõttega vastuolus see, kui asjaomase pensioniskeemi eest vastutavatel isikutel oleks võimalik kõrvaldada diskrimineerimine meetmega, mis tagasiulatuvalt ühtlustab varem soodsamas olukorras olnud isikute pensioniskeemi varem ebasoodsamas olukorras olnud isikute pensioniskeemi tasemega. Sellise lahendusega nõustumine vabastaks vastutavad isikud nimelt kohustusest pärast diskrimineerimise tuvastamist see viivitamata ja täielikult kõrvaldada (vt selle kohta 7. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Safeway, C-171/18, EU:C:2019:839, punktid 34 ja 41 ning seal viidatud kohtupraktika).

46 Eelmises punktis esitatud kaalutlused kehtivad aga üksnes juhul, kui liikmesriigi seadusandja ei ole vastu võtnud võrdset kohtlemist taastavaid meetmeid (vt selle kohta 8. mai 2019. aasta kohtuotsus Leitner, C-396/17, EU:C:2019:375, punkt 77 ja seal viidatud kohtupraktika).

47 Seevastu seoses perioodiga pärast võrdse kohtlemise taastamiseks pädeva seadusandja poolt meetmete võtmist on Euroopa Kohus otsustanud, et EÜ artikliga 119 (nüüd ELTL artikkel 157) ei ole vastuolus see, kui sellised meetmed näevad ette, et varem soodsamas olukorras olnud isikute eeliseid vähendatakse nende isikute tasemele, kes varem olid ebasoodsamas olukorras (vt selle kohta 7. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Safeway, C-171/18, EU:C:2019:839, punkt 18 ja seal viidatud kohtupraktika).

48 Nimetatud kohtuotsusest tulenevad juhised on vastupidi sellele, mida väidab Euroopa Komisjon oma kirjalikes seisukohtades, sellises olukorras nagu põhikohtuasjas kohaldatavad ka direktiivi 2000/78 kontekstis, sest PG 2018 jõustumisele eelnenud perioodil iseloomustas seda olukorda kehtiva võrdluspunkti, s.t kolmanda kategooria olemasolu (vt analoogia alusel 22. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus Cresco Investigation, C-193/17, EU:C:2019:43, punkt 81 ja seal viidatud kohtupraktika).

49 Sellest järeldub, et liidu õiguse kohaselt võis liikmesriigi seadusandja alates õigusnormide kooskõlla viimisest, mida antud juhul tehti PG 2018 vastuvõtmisega, võrdsustada varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuuluvate ametnike vanaduspensioniskeemi varem ebasoodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuuluvate ametnike vanaduspensioniskeemiga.

50 Tuleb nimelt tõdeda, et kuigi liikmesriigid on direktiivi 2000/78 artikli 16 kohaselt kohustatud tühistama kõik võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus olevad õigus- ja haldusnormid, ei pane see artikkel neile siiski kohustust võtta diskrimineerimiskeelu rikkumise korral konkreetseid meetmeid, vaid laseb neil ettetulevast olukorrast lähtudes vabalt valida taotletava eesmärgi saavutamiseks sobivate eri lahenduste hulgast neile kõige sobivama lahenduse (8. mai 2019. aasta kohtuotsus Leitner, C-396/17, EU:C:2019:375, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika).

51 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb siiski, et üldreeglina on õiguskindluse põhimõttega vastuolus see, kui liidu õigust rakendavale aktile omistatakse tagasiulatuv jõud. Seoses sellega olgu märgitud, et õiguskindluse põhimõte, mis on üks liidu õiguse üldpõhimõtetest, nõuab, et õigusnormid oleksid selged ja täpsed ning nende tagajärjed etteaimatavad (13. veebruari 2019. aasta kohtuotsus Human Operator, C-434/17, EU:C:2019:112, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika). Järelikult võib liidu õigust rakendaval aktil olla tagasiulatuv jõud ainult erandjuhul, kui seda nõuab üldine huvi ja kui huvitatud isikute õiguspärase ootuse põhimõtet on nõuetekohaselt järgitud (vt selle kohta 7. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Safeway, C-171/18, EU:C:2019:839, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

52 Mis puudutab esiteks üldise huvi nõuet, siis tuleb märkida, et asjaomase pensioniskeemi finantstasakaalu tõsise kahjustamise oht võib kujutada endast sellist nõuet (vt selle kohta 7. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Safeway, C-171/18, EU:C:2019:839, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika). Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust ei nähtu aga, et põhikohtuasjas kõne all olevate riigisiseste õigusnormide tagasiulatuva mõju põhjendamiseks oleks sellist üldise huvi nõuet esile toodud. Kuigi Austria valitsus kinnitab oma kirjalikes seisukohtades, et PG 2018 § 41 lõike 3 eesmärk on tagada õiglane tasakaal vanemate ja nooremate ametnike vahel nende kulude jagamisel, mis peaksid tagama vanaduspensioniskeemi pikaajalise rahastamise, näib siiski, et selline kaalutlus ei ole piisav, et tuua põhjenduseks, et varem soodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuuluvate ametnike vanaduspensioniskeemi tagasiulatuvalt võrdsustamine varem ebasoodsamas olukorras olnud isikute kategooriasse kuuluvate ametnike vanaduspensioniskeemiga oli vajalik selleks, et vältida asjaomase pensioniskeemi finantstasakaalu tõsist kahjustamist. Sama valitsuse märkusega – mille kohaselt tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et eesmärke, mis seisnevad vanaduspensionide jätkusuutliku rahastamise tagamises ja riigi rahastatavate pensionide tasemete vahelise lõhe vähendamises, võib liikmesriikidele jäetud ulatuslikku kaalutlusruumi arvestades pidada sotsiaalpoliitika õiguspärasteks eesmärkideks – ei saa selliste eesmärkide olemasolu kinnitavate muude asjakohaste tõendite puudumisel tõendada, et kõnealune meede vastab tõepoolest sellisele üldisest huvist tulenevale nõudele. Sellest järeldub, et meetme tagasiulatuvus ei ole objektiivselt põhjendatud, kuid seda peab siiski kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

53 Teiseks, mis puudutab huvitatud isikute õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, siis tuleb meenutada, et nii eelotsusetaotlusest kui ka eelotsusetaotluse esitanud kohtu vastusest Euroopa Kohtu teabepalvele nähtub, et PG 2010 § 39 kohaselt tuleb üksnes „alusetult saadud hüvitised (enammakse), kui need ei ole saadud heauskselt, riigile tagasi maksta“. Sellest järeldub – kuigi seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus, võttes arvesse tema menetluses oleva vaidluse kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid –, et põhikohtuasjas kõne all olevad riigisisesed õigusnormid võivad vastata huvitatud isikute õiguspärasele ootusele PG 2010 § 39 võimaliku kohaldamise kaudu.

54 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et direktiivi 2000/78 artikli 2 lõiget 1 ja lõike 2 punkti a ning artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et ülekaaluka üldise huvi puudumisel on nendega vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis näevad vanuse alusel diskrimineerimise lõpetamiseks ette, et vanaduspensioniõigusi käsitlevate riigisiseste õigusaktide alusel varem soodsamas olukorras olnud ametnike kategooria vanaduspensioniskeem võrdsustatakse tagasiulatuvalt varem samade õigusaktide alusel ebasoodsamas olukorras olnud ametnike kategooria vanaduspensioniskeemiga.

Kohtukulud

55 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (seitsmes koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, artikli 2 lõiget 1 ja lõike 2 punkti a ning artikli 6 lõiget 1

tuleb tõlgendada nii et

ülekaaluka üldise huvi puudumisel on nendega vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis näevad vanuse alusel diskrimineerimise lõpetamiseks ette, et vanaduspensioniõigusi käsitlevate riigisiseste õigusaktide alusel varem soodsamas olukorras olnud ametnike kategooria vanaduspensioniskeem võrdsustatakse tagasiulatuvalt varem samade õigusaktide alusel ebasoodsamas olukorras olnud ametnike kategooria vanaduspensioniskeemiga.

Allkirjad